

Н.І. Ценклер, к.е.н., доц.

Ужгородський торгово-економічний інститут

Київського національного торгово-економічного університету

АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ ЯК ОСНОВНОГО ФАКТОРА АКТИВІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

На сучасному етапі проблеми регіонального розвитку в Україні щоразу більше актуалізуються у зв'язку зі зростанням різносторонніх загроз національній безпеці держави. З одного боку, йдеться про загрози територіальній цілісності держави, а з іншого – про виклики економічній безпеці, що зумовлені сповільненням темпів європейської економічної інтеграції України. Враховуючи наявну тенденцію просторового розвитку регіонів країн Євросоюзу, в Україні також мають бути сформовані регіональні полюси активізації євроінтеграційних процесів. Особливу роль у цьому контексті відіграє Карпатський регіон, що безпосередньо межує з низкою країн Європейського Союзу та має тривалу історію тісних соціально-культурних й економічних зв'язків із західними партнерами. В останні роки євроінтеграційні процеси в Україні суттєво активізувалися, що, безумовно, дозволяє робити більш реальну оцінку та здійснювати короткострокові прогнози економічного розвитку Карпатського регіону в умовах євроінтеграції. Стаття присвячена аналізу передумов та факторів розвитку економіки Карпатського регіону. Охарактеризовано ретроспективні тенденції та сучасний стан розвитку економіки Карпатського регіону на тлі розгортання євроінтеграційних процесів. Здійснено оцінку зовнішньоекономічних зв'язків як важливих передумов євроінтеграції. Аналіз зовнішньоекономічних зв'язків областей Карпатського регіону засвідчує формування стійкого євроінтеграційного вектора.

Ключові слова: *Карпатський регіон; аналіз; експорт; імпорт; євроінтеграційні процеси; зовнішньоекономічні зв'язки.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах активізації глобалізаційних процесів лише стабільний розвиток економічних систем не може гарантувати конкурентоспроможності держави на міжнародній арені. Наявні приклади автаркії у функціонуванні на міжнародній арені, чим підтверджують що закономірність. Зокрема, наприклад, в Україні, к держави в цілому, так і окремих її регіонів мають розглядатися як ключовий фактор активізації міжнародних інтеграційних процесів та важлива передумова

© Н.І. Ценклер, 2015

трансформації економіки регіону і держави відповідно до прогресивних зразків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями розвитку економіки Карпатського регіону та її євроінтеграційних напрямів займалися такі вчені, як: В.Д. Дербенцев [1], В.Ю. Керещман [3], Є.Кіш [4], Ю.Макогон [5], І.Пелешак [6] та інші. Основна частина досліджень вчених ґрунтується на розкритті інформації щодо розвитку Карпатського регіону та оминається дослідження впливу зовнішньоекономічних зв'язків як основного фактора євроінтеграційних процесів.

Метою статті є дослідження зовнішньоекономічних зв'язків Карпатського регіону як основного фактора активізації євроінтеграційних процесів.

Викладення основного матеріалу. У сучасних умовах у світових соціально-економічних процесах мають місце два протилежно спрямовані вектори розвитку: глобалізація і регіоналізація. Ці складні поліаспектні і взаємопов'язані явища присутні у всіх без винятку сферах суспільного життя й мають враховуватись при визначенні стратегій розвитку на усіх рівнях державного регулювання.

Взаємозв'язок процесів глобалізації та регіоналізації соціально-економічних процесів відображають інтеграційні зв'язки, що, розвиваючись у регіональних межах із властивою регіональною специфікою, формують міжнародні блоки, розвиток економічних відносин між якими в перспективі буде спрямованим на повномасштабну глобалізацію [7]. Підтвердженням очевидності взаємозв'язку глобалізації та регіоналізації можна вважати тезу М.Долішнього, П.Беленського і Н.Гомольської щодо розуміння регіоналізації як своєрідної сходинки у послідовному русі розширення економічної діяльності до глобальних світових масштабів [2, с. 10].

Серед ключових проблем економічного розвитку Карпатського регіону України в умовах євроінтеграції – відсутність системного характеру трансформаційних процесів в економіці. Справа в тому, що Карпатський регіон у сучасному його розумінні не сформований досі як певна економічна цілісність, а перетворення, що здійснюються в контексті оптимізації розвитку економіки чотирьох регіонів України (Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської та Чернівецької областей), не мають комплексного характеру. У контексті нашого дослідження можемо запропонувати шлях оптимізації процесів формування Карпатського регіону у руслі формування такої регіональної суспільної системи, для якої євроінтеграція буде системоформуючим фактором. У світлі характеристики описаної нами

проблеми розглянемо детальніше особливості розвитку економічних систем областей Карпатського регіону за останні десятиліття та оцінимо сучасний стан міжрегіональних і зовнішніх економічних зв'язків.

Проаналізуємо детальніше структуру та зміст зовнішньоекономічних зв'язків областей Карпатського регіону, а також оцінимо основні тенденції їх трансформації.

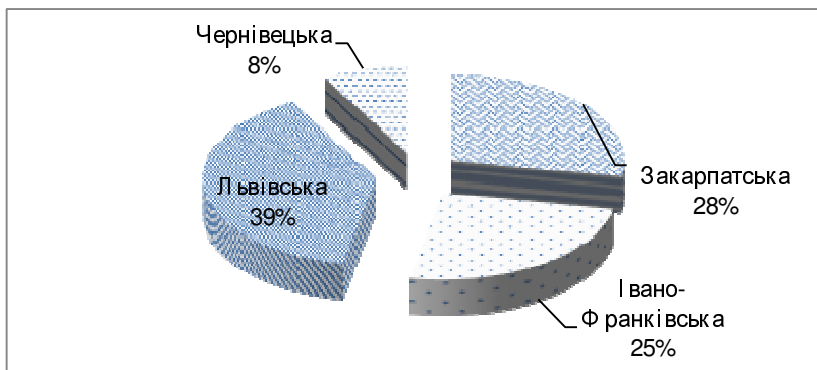

Рис. 1. Структура експорту товарів Карпатського регіону у 2000 році

У структурі експорту товарів Карпатського регіону провідне місце займають Закарпатська та Львівська області, причому за останні 13 років частка Закарпатської області у загальному експорті товарів Карпатського регіону зросла майже вдвічі, відповідно суттєво зменшилася частка Івано-Франківської області (із 25 до 15 %), частка Львівської області в цей період залишалася майже незмінною і становила близько 40 % (рис. 1, 2). Чернівецька область у структурі експорту товарів Карпатського регіону представлена дуже незначним відсотком, що до того ж постійно скорочується.

Власне, аналізуючи структуру експорту товарів Карпатського регіону за областями, можна зазначити суттєву роль євроінтеграційних процесів, зокрема транскордонного співробітництва, що налагоджується Закарпатською областю, у збільшенні обсягу експорту її товарів на міжнародні ринки.

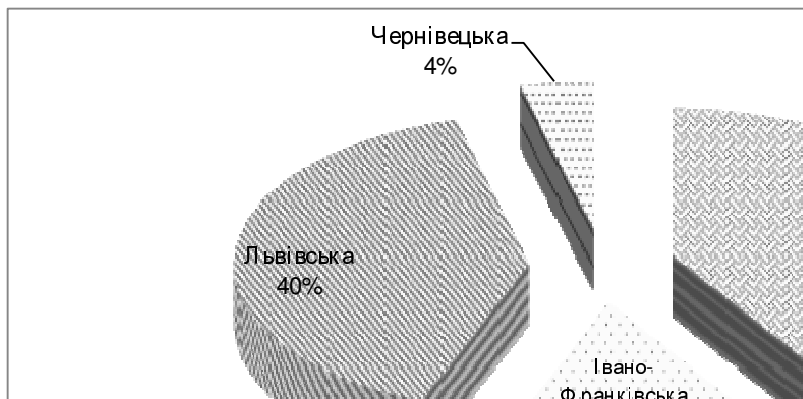

Рис. 2. Структура експорту товарів Карпатського регіону у 2013 році

Проаналізувавши зміни обсягів експорту товарів у Карпатському регіоні в цілому у 2000–2014 роках (рис. 3), можемо підкреслити, що цей показник змінюється за поліноміальною залежністю. В останні роки, починаючи із 2012, обсяги експорту товарів у Карпатському регіоні знижуються, відповідно можемо спрогнозувати продовження цієї тенденції на найближчі 1–2 роки. Тим не менш, у період 2008–2011 років обсяги експорту товарів у досліджуваному регіоні зросли більш ніж у чотири рази, що, безумовно, свідчить про наявність позитивного досвіду трансформації економіки регіону у напрямку до оптимізації зовнішньоекономічних контактів.

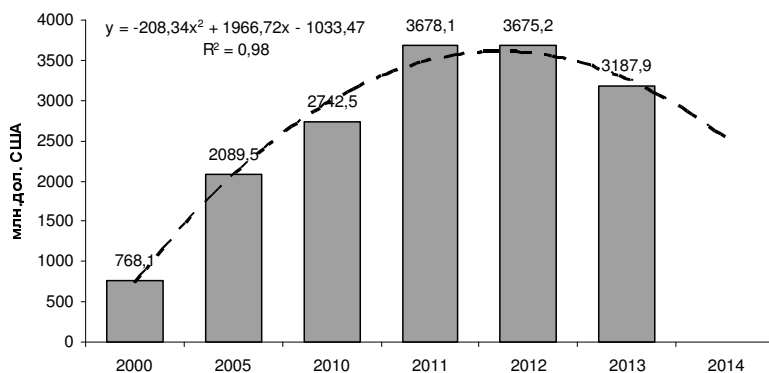

Рис. 3. Крива зміни обсягів експорту товарів Карпатського регіону у 2000–2014 роках

Розглядаючи темпи зростання експорту товарів в окремих областях Карпатського регіону (табл. 1), можемо зазначити, що найвищими вони є у Закарпатській та Львівській областях, найнижчими – у Чернівецькій. В цілому, темпи зростання експорту товарів у Карпатському регіоні є дещо нижчими за загальноукраїнський показник (4,35). У структурі імпорту товарів Карпатського регіону провідне місце посідає Львівська область, що не дивно, оскільки для цього регіону характерний найбільший демосоціальний потенціал. Імпорт товарів іншими областями Карпатського регіону в цілому підпорядковується тим самим закономірностям (рис. 4). Порівнявши структуру імпорту товарів у Карпатському регіоні у 2000–2013 роках можемо зазначити деякі закономірності, зокрема, зростання імпорту у Закарпатській області та скорочення в Івано-Франківській і Чернівецькій (рис. 5). Однак на відміну від структури експорту, відмінності тут не настільки різучі.

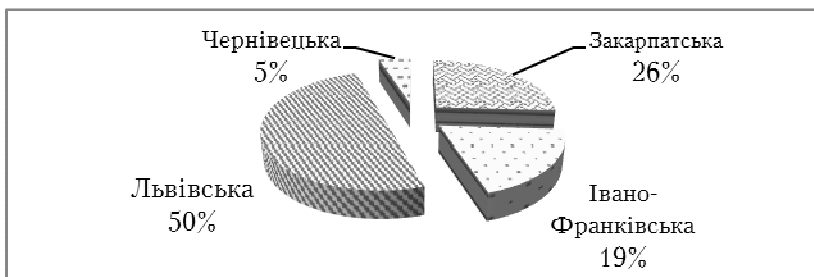

Рис. 4. Структура імпорту товарів Карпатського регіону у 2000 році

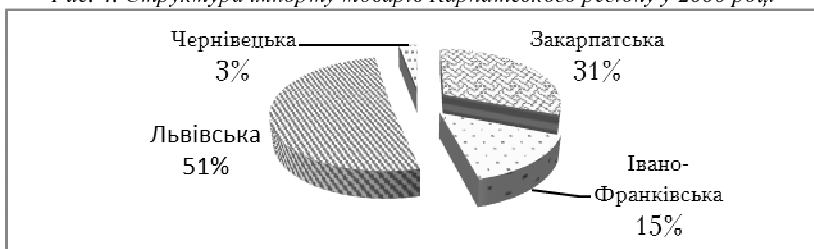

Рис. 5. Структура імпорту товарів Карпатського регіону у 2013 році

Розглядаючи криву зміни обсягів імпорту товарів у Карпатському регіоні (рис. 6), в цілому спостерігаємо також поліноміальну залежність, що характеризується подібними тенденціями як і в

експорту, однак зростання імпорту у період 2000–2011 років є значно більшим (майже у 10 разів).

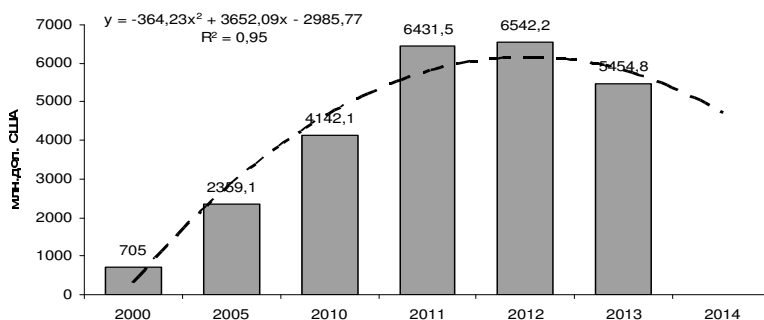

Рис. 6. Крива зміни обсягів імпорту товарів у Карпатському регіоні у 2000–2014 роках

Цікаві закономірності можна виявити, аналізуючи темпи зростання імпорту товарів у Карпатському регіоні, зокрема у Закарпатській області. Із 2000 року імпорт зріс більш ніж в 11 разів, у той час як у Карпатському регіоні цей показник становив 7,73, в Україні – 5,51 (табл. 2). Темпи зростання імпорту товарів у Львівській області приблизно дорівнюють показнику Карпатського регіону в цілому і становлять 7,51. Найбільш повільними темпи зростання імпорту були в Івано-Франківській області (4,35).

Підсумовуючи аналіз структури експорту та імпорту товарів областями Карпатського регіону, можемо підкреслити найбільш динамічні та прогресивні тенденції щодо розвитку зовнішньоекономічних зв'язків у Закарпатській області, що у цьому відношенні є своєрідним «локомотивом».

Вагоме значення для виявлення міжнародної спеціалізації регіону має аналіз товарної структури експорту. Розрахувавши коефіцієнт локалізації експорту певних категорій товарів областями Карпатського регіону в цілому, ми отримали перелік груп товарів, що виробляються у регіоні та є конкурентоспроможними на міжнародному ринку. Для Карпатського регіону такими категоріями товарів є, як правило: спеціальні тканини, нитки синтетичні або штучні, бавовна, вовна, музичні інструменти, іграшки, інші готові текстильні вироби, вироби зі шкіри, килими, живі дерева та інші рослини, трикотажні полотна, шкури, залізничні локомотиви, синтетичні або штучні штапельні волокна, фотографічні або кінематографічні товари, одяг та додаткові речі до одягу, продукти переробки овочів, головні убори, натуральне та штучне хутро, білкові речовини, меблі, деревина і вироби з

деревини, інструменти, ножові вироби. Як бачимо, перелік категорій товарів досить великий, однак вони переважно однотипні й належать до продукції легкої і харчової промисловості та частково машинобудування.

Таблиця 1

Експорт товарів у Карпатському регіоні, млн. дол. США

Регіон	Рік						Темпи зростання із 2000 р., разів
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	
Закарпатська обл.	215,6	552,7	1156,6	1397,6	1385,3	1300	6,03
Івано-Франківська обл.	191,5	813,5	507,6	942	821,5	471,7	2,46
Львівська обл.	303,1	621	974,3	1201,9	1343,5	1290,9	4,26
Чернівецька обл.	57,9	102,3	104	136,6	124,9	125,3	2,16
Карпатський регіон	768,1	2089,5	2742,5	3678,1	3675,2	3187,9	4,15
Україна	14572,5	34228,4	51405,2	68394,2	68830,4	63320,7	4,35

Таблиця 2

Імпорт товарів у Карпатському регіоні, млн. дол. США

Регіон	Рік						Темпи зростання із 2000 р., разів
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	
Закарпатська обл.	184,4	686,5	1348,6	1997,9	2009,1	2062,5	11,18
Івано-Франківська обл.	132,8	573,6	652	1068,3	983,7	578,3	4,35
Львівська обл.	353,2	934,6	2028,4	3202,3	3374,3	2655,9	7,51
Чернівецька обл.	34,6	164,4	113,1	163	175,1	158,1	4,56
Карпатський регіон	705	2359,1	4142,1	6431,5	6542,2	5454,8	7,73
Україна	13956	36136,3	60742,2	82608,2	84717,6	76986,8	5,51

Висновки та пропозиції. Аналіз зовнішньоекономічних зв'язків областей Карпатського регіону за останні 13 років засвідчує формування стійкого євроінтеграційного вектора. Однак також можуть бути окреслені деякі проблеми, що пов'язані зі зниженням обсягів експорту та суттєвою внутрішньою диференціацією регіону. Безперечно, найбільш прогресивна ситуація спостерігається у Закарпатській області, що, зважаючи на своє вигідне географічне положення та наявність ефективного транскордонного співробітництва, змогла за останні десятиліття налагодити тісну співпрацю із країнами-членами Європейського Союзу. Водночас найскладніша ситуація зберігається у Чернівецькій області, структура зовнішньоекономічних зв'язків якої наразі не має визначеного вектора. За останнє десятиліття спостерігається також деяке сповільнення зовнішньоекономічної активності Львівської області, яка, хоча за обсягами зовнішньоторговельного обігу посідає перше місце у Карпатському регіоні, за динамікою відстає від Закарпатської області.

Перспективними напрямками дослідження є оцінка демосоціального та рекреаційного потенціалу Карпатського регіону.

Список використаної літератури:

1. *Дербенцев В.Д.* Синергетичні та еконофізичні методи дослідження динамічних та структурних характеристик економічних систем : монографія / *В.Д. Дербенцев.* – Черкаси : Брама-Україна, 2010. – 287 с.
2. *Долішній М.І.* Стратегічні фактори глобальної конкуренції і механізми забезпечення конкурентоспроможності регіонів : монографія / *М.І. Долішній, П.Ю. Беленський, Н.І. Гомольська* // Конкурентоспроможність: проблеми науки і практики. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – С. 10.
3. *Керецман В.Ю.* Державне регулювання регіонального розвитку: теоретичні аспекти : монографія / *В.Ю. Керецман.* – К. : УАДУ, 2002. – 188 с.
4. *Кіш Є.* Пошуки теоретичних моделей європейської інтеграції / *Є.Кіш* // Політичний менеджмент. – 2004. – № 6 (9). – С. 103–114.
5. *Макогон Ю.* Стратегія інноваційного розвитку України в контексті інтеграції в Європейський Союз / *Ю.Макогон, Е.Медведкіна* // Журнал європейської економіки. – 2008. – Т. 7, № 1. – С. 45–59.

6. *Пелещак І.* Транскордонні кластери і транскордонні об'єднання як форми транскордонного співробітництва / *І.Пелещак* // Вісник Львівського університету / Серія : Міжнародні відносини. – 2008. – № 25. – С. 295–230.
7. *Тульчинська С.О.* Підходи до визначення поняття «регіон» в сучасних умовах / *С.О. Тульчинська* // Ефективна економіка. – 2012. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1201>.

ЦЕНКЛЕР Наталія Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку Ужгородського торгово-економічного інституту Київського національного торгово-економічного університету.

Наукові інтереси:

– обліково-аналітична трансформація економіки Карпатського регіону: інноваційний розвиток в умовах євроінтеграції.

Стаття надійшла до редакції 08.12.2015.